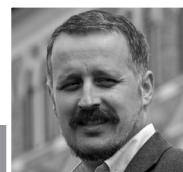

A Gandhi-kór és egyéb történetek

Bartusz-Dobosi László
(Siófok, 1971)
író, Pécssett él
Bertha Bulcsu-díjas

Vörös István: *A szabadság első éjszakája*,
Noran Libro Kiadó, 2019.

Metafizikus társadalomkritika. Ironikus irodalomtudomány. Kísértetidéző novellafüzér. Kora jövőkori migrációs sci-fi. Önmaga hült helyét feltáró mozaikgyűjtemény. Ez mind a legújabb Vörös István-kötet, *A szabadság első éjszakája*, amely nemcsak az alkotói gondolkodásmód közéleti síkját, hanem a sokműfajúság útvesztőiben is otthonosan közlekedő író tárja elénk. Azt, aki nem pusztán intellektuális értelemben, hanem lélektanilag is mélyfúrást végez a jelenkori társadalmi visszasságok és az embert, magát foglalkoztató öndefiníciós kényszerek világában.

„Felébredni egy éjszaka arra, hogy nem vagy, hogy nem vagy senki, hogy nem születted meg. Felébredni, nem felébredni” (*Nélkülem a világ*). Az embernek a történelemben betöltött, vagy inkább a társadalmi összefüggésekben „kitöltött” helyének megkérdőjelezése messze több mint irodalmi játék. Pszichológiai önértékelés. „Ezt a helyet, ezt a kis helyet, melyről eddig azt

hittem, hogy betöltök, amit nagy munkával és kevés eredménnyel, meg kevés munkával és nagy eredménnyel kiverekedtem magamnak, ezt a helyet, ezt a sebet az idő végtelen nagy térbeli perzsaszőnyegén, ezt a szakadást el is kell tüntetnem...” (*Nélkülem a világ*).

Az én helyettesíthetőségére, jelentéktelenségére, a tömegkultúra térhódításának veszélyeire utaló ironikus történetek kunderai humorral és egyben fájdalmas szembesítéssel közelítenek az emberi kicsinyességből és életállapotokból fakadó különféle határhelyzetekhez. Vörös a kötetben, mint valami interkulturális időutazó, világokat köt össze négy ciklusba rendezett „kiskatéival”. A „Milyenek a...” kezdetű, s rendre kérdésfeltevéssel indító „bokornovellái” a török világtól egészen a jelenkor „tanács-talan köztársaságáig” ívelnek.

A *Milyenek a szegények?* ciklus a társadalom peremére került kisemberek sorsát járja körül, kezdve az állását vesztett tanártól a hajléktala-

nokon, a Pest–vidék ellentét mentén kettészakadt országon át egészen a perlekedő szomszédok kicsinyes önfejűségéig.

A közéleti tematika után a szerző a *Milyenek az ételek?* ciklusban önmaga felé fordulva, a saját, „bakonymérői” gyermekkorának tapasztalatain keresztül mélyíti el a jelen helyzet feloldhatatlannak tűnő ellentéteit. A fejezet textusaiban fellelhető vallomások önéletrajzi-ság fokozott jelenléte egyfajta alkotói tanúságtétel szándékára vall. Arra a felismerésre, hogy a világszemléletbeli változások legfőbb feltétele saját tágabb és szűkebb értelemben vett közösségünk és természetesen önmagunk minél jobb ismerete, a változtatásra, változásra való nyitottság és ennek nehézségei. „Az, aki lehettem, nem tudott teljesen eltűnni, az, aki lenni készültem, csak nehézségek árán vette át a helyét” (*Rántotta*).

A *Milyen a történelem?* egy világtörténelmi pillanat erejéig, a török világtól a holocaust borzalmain át a kommunista diktatúra nevetséges személyi kultuszának hazugságaiig ívelve nagyobb távlatot nyit, de csak azért, hogy aztán a *Milyenek a migránsok?* címmel egybegyűjtött írásokban újra visszatérjen, sőt rámutasson a jelen társadalmi, politikai problémáinak gyökereire. A kötet mögött felfedezhető tudatos szövegszervező koncepció a keretességben és a szerzői hang egyre radikalizálódó szókimondásában nyeri el beteljesedését.

Nem hallgathatjuk azonban el abbéli sajnálkozásunkat, hogy e radikalizálódás közben a szövegek talán öntudatlanul és túlzóan „átaktuálpolitizálódnak”, és ezzel kissé didaktikusává is válnak. Ami azonban a kötet gyengesége, egyben a javára is válik, hiszen ennek köszönhetően törnek utat maguknak a Vörösre oly jellemző ötletgazdag, artistikus nyelvi és gondolkodásmódbeli megoldások. A „Gandhi-kór”, az „önfeláldozási együttható”, az „Albert Schweitzer-állandó” (*A Gandhi-kór*), a „tiszadamaszkuszi egyetemen” megnyílt „társadalmi

tervezés és szeretettudományi szak” (*Kilátás a luxus dönerezőből*), illetőleg az „Európai Identitásvizsgáló Központ” (*A tiszadamaszkuszi vörösbor*) szövegeket olyan szemléletformáló látásmódot közvetítenek, amelyek egy el- és befogadó egyetemes történelmi világ képét vizionálják az olvasó elé. Vörös ugyanis, az általa felismerni vélt, önmagukból kiforduló ideológiákat egy újabb csavarral visszafordítja, s egy lehetséges, gyökeresen másfajta alternatívát kínál. Egy olyan világot, ahol a hagyományosan lineáris történelemszemlélettel szemben az általa megkreált „ideológiai sci-fi” világába kerülünk, ahol ennek az új világnak az egyetemein, „Hajdúkémbridzs és Zalaokszford” tanszékein, a legfontosabbá a „felnőtt- és öregképzés vál[ik]” (*Üvöltés Hajdúkémbridzsben*). A valójában a rendszerváltó nemzedékkel szemben megfogalmazott kritikai szöveg az időközben megvalósult fejlődésbeli ritmusváltás figyelmen kívül hagyását veti a jelen politikai elit szemére, s innen eredezteti a bajok forrását.

No persze nehéz a tisztánlátás. „A dolgok titokzatos rétegekben bújnak meg egymás mögött, alatt, van olyan, amit színről színre nem is láthatunk a szemmaró fedőrétegek miatt” (*Rántotta*). Ez azonban nemcsak a nyelv, hanem a szándék tökéletlenségéből is fakad. „Nálunk nem szokás egyenesen beszélni” (*Két kupica pálinka*), sőt, „Az igazságot senki se tudja soha. Mindenki keresi, de nem akarja igazán megtudni” (*Hruscsov pincére voltam*).

Kivéve talán magát Vörös Istvánt, akiből az „igazmondási lebenyt” (*Nostradamus nemet mond Brüsszelnak*) még nem távolították el, sőt, maga is, mint az „igazságtudomány professzorai” – e kötet erejéig legalábbis biztosan – igyekszik javítani a „hazugság igazsághoz keveredésének arányszámát”-t (*Az anakonda és a szójabórány*). Teszi ezt úgy és akkor, amikor szerinte „...összeomlott a gandhiánus békediktatúra. És a világból végre jobb hely lett. Véget ért a béke-terror” (*Jobb hely lesz a világ*).

S hogy ez mit jelent? Az eddigiekben megismert fordított Vörös-logika mentén haladva úgy sejtjük, hogy a szerzői ténymegállapítás legkézenfekvőbb formában a borítóra álmódott metaforikus kenyérmotívumban kerül megfogalmazásra, amely egy, mégis szeletekre van vágva. Akárcsak a magyar társadalom, amely megosztva, generációs és politikai hadállások szerint különül el egymástól. „Az öregek a századelőn azt kezdték észrevenni, hogy a fiatalok nem veszik át tőlük a stafétabotot, nem

érdeklő őket a hagyatékukból szinte semmi” (*Üvöltés Hajdúkémbridzsenben*).

Bármennyire is szeretnénk mást mondani, a kötet végkicsengése pesszimista. S bár a ciklus- és kötetzáró „riport” címe *Jobb hely lesz a világ*, a textus mást sejtet. Mi azonban inkább a novella címének, mint tartalmának akarunk hinni, s állítjuk: az ilyen kötetek által valóban jobb hely lesz a világ!

Bartusz-Dobosi László

Alkímia